

Slikarstvo je pronicanje u životne istine

Ljiljana Matković-Vlašić

Od rane mladosti slikarstvo mi je omiljena tema pa katkada i vlastita djelatnost. Kad kažem: »Moram se vratiti svojoj staroj ljubavi!«, oni koji me poznaju razumjet će da je riječ o slikarstvu. A kad kažem: »Upravo slikam!« ti isti znaju da sam u dobrom duhovnom raspoloženju, jer inače ne bih mogla slikati.

Nije nimalo čudno što sam u autobiografskoj neobjavljenoj knjizi »Četrdeset prvi dan« na mnogim mjestima iznijela svoja razmišljanja o slikarstvu i nekim slikarima. Naravno da moja prosuđivanja ne moraju biti općeprihvaćena. Danas se, primjerice, pomalo čudim onome što sam izrekla o slavnom Düreru, ali eto, neka mi to bude dopušteno i oprosteno u ime slobode mišljenja.

Dok se spuštao mrak, zapravo ljubičasta patina, na stabla, stijene i more, šetala bih prastarom maslinovom šumom, srebrnosivom, punom čvornatih grana. Kažu za nju da je stara četiri stoljeća. Čudesna šuma. Kao da je njome prošao Dante kad je odlučio napisati trinaesti krug svog Pakla. Ovdje doduše ne savijaju gnijezda ružne ptice harpije niti će krv poteći ako se otkine koja grana, ali svaka maslina nalikuje okamenjenom ljudskom biću kojem su naglo zaustavljene sve strasti i pokreti. Svojim vijugavim linijama i tonskom orkestracijom boja maslina je kao stvorena za slikarevo oko. Uzalud je pokušavah skicirati. Na papiru je doživljaj osiromašen, jer mi nekako izmiče bogatstvo ritmova koje imam pred očima. Svečnjak bi običavao govoriti: »Uvijek treba slikati bogatije, bujnije, izrazitije no što je u prirodi!« Zar je to ovdje moguće? Mogu li se ove masline slikati bogatije nego što izgledaju u prirodi? Jednom je netko rekao da se jedna Cata Dujšin mučila s maslinama. No nitko ih nije bolje izrazio od nje. Stvar je u tome da se u obilju ritmova pronađe nekoliko bitnih linija...

*

Što bi bio Bremen da nema Böttcherstrasse, usku ulicu ukrašenu kipovima i osebujnim arhitektonskim rješenjima, s muzejima i izložbenim prostorima, a posebno s galerijom slikarice Paule Modersohn Becker, rođene 1876. kad i moja *omama*, tatina majka.

Čini mi se da nekoć u slikarstvu žene nisu imale nikakvu šansu. Jedva se koja spominje. Paula Becker je bez sumnje veća u slikarstvu no što je bio njezin

muž Otto Modersohn. Vidjela sam njegove slike u Worpswedeu, znamenitom umjetničkom naselju u blizini Bremena, i učinile su mi se sasvim obične dok njezine odskaču. Čime se njezine slike zapravo ističu, u čemu je njihova snaga? Paula Becker nije išla za dopadljivošću, jer očito nije marila za mišljenja običnih ljudi koji traže samo sličnost s prirodom. Težila je i pri portretiranju za odmakom od onoga što se vidi i uspjela je postići duhovnu istinu svojih likova koja izbija iz njihove nutrine. Jednim potezom kista dobiva psihološke karakteristike... to rijetkima uspijeva. Više je zanimaju ljudi nego krajolici. Na nekim slikama pomalo podsjeća na Gauguina. Bila je opsjednuta Parizom i slikarstvom, težeći za mjestom gdje će moći u miru raditi, zahvalna za dio ljubavi koji ju je zapao. Tako kaže u jednom svojem pismu sestri koje završava ovim riječima: »Samo da ostanemo zdravi i da ne umremo prerano!« No, godinu dana kasnije umrla je u trideset i prvoj godini života naglo nakon što je rodila kćer. Tada se još nije znalo da je njemačko slikarstvo njezinom smrću izgubilo jednu od najznačajnijih ličnosti njemačkog ekspresionizma!

Ta slikarica koja kaže da je umjetnost beskrajno teška i da katkada uopće ne želi o njoj govoriti, vrlo mi je bliska.

Slikarstvo nije puko pravljenje slika... to je pronicanje u životne istine, poniranje u dubine ne samo vidljive nego i nevidljive stvarnosti...

*

Prije odlaska iz Nürnberga navratih u Dürerovu kuću koja je sada muzej. Podsjeća na Rembrandtovu kuću u Amsterdamu. Sobe su obložene drvetom i odišu duhom prohujalih vremena. Uvjerenam sam u to da ljudi, a pogotovo umjetnici, daju pečat ambijentu u kojem žive. Taj je ambijent njihov odraz, ne samo u izvanjskom smislu, nego i u nečem nevidljivom, u zraku što ga umjetnik koji je ovdje nekoć živio, čini se, i dalje udiše zajedno s posjetiteljima.

Dürer me svojom preciznošću ne oduševljava. Prenerazit ću povjesničare umjetnosti ako za Dürera kažem da je više arhitekt nego slikar, više matematičar nego umjetnik. To zaključujem ne toliko iz njegovih slika koliko iz njegova dnevnika koji mi se našao u rukama. Sve sami računi i brojke: koliko ga je što stajalo, koliko još mora nešto platiti, koliko mu neki ljudi duguju, koliko je novca dobio za koju sliku i tako dalje. Nakon nekoliko stranica više nisam mogla čitati taj dnevnik koji je zapravo njegovo privatno računovodstvo. Bio je izgleda opsjednut brojevima. Htio je njima dokučiti čak i tajnu ljepote. Pod staklima vitrina mogu se vidjeti njegova mjerenja. Na kraju je zaključio da se ne zna što je ljepota.

Bolje bi bilo da nisam čitala njegov dnevnik. Jer, tada bih zasigurno drukčije sudila o tom ipak genijalnom slikaru. Najviše mi se sviđa njegova slika zeca kojom je pokazao, barem meni, kako i zečevi mogu biti lijepi.

*

Uzimam u ruke knjigu o Picassu, onu slavnu knjigu za koju kao studentica nisam imala novaca, a roditelje nisam htjela opterećivati neočekivanim troškovima, pa mi je teta Micika dala potrebnu sumu. Polako je listam. Tu su uglavnom Picassova djela koja je sabrao ruski kolekcionar Ščukin. Slike su iz ružičaste i plave faze, neke kubističke slike i neke na kojima se vidi utjecaj crnačke umjetnosti. Izvrstan je Vercorsov predgovor. Uspoređuje Picassa s vulkanom koji je snažno potresao i poremetio sve dosadašnje u slikarstvu, a nije poput Césannea i Matisa pokušavao stvoriti nova pravila. Snađite se kako znate, kao da je rekao svima koji su ga htjeli smjestiti u određene koordinate. Nije slikao prema prirodi nego s prirodom. Govorio je da prave slike dišu i da se stvori para kad pred njih stavimo ogledalo.

I ja ću stavljati svoje slike pred ogledalo, ali ne zbog pare, nego, kako me Svečnjak učio, zato što ogledalo odražava moguće kompozicijske pogreške, pa i kolorističke promašaje. A možda se, metaforički rečeno, pojavi i para o kojoj govori Picasso. Kad su Picassa pitali što je umjetnost, odgovorio je da ne zna. A danas je svaka glupost za nas umjetnost. Vercors tvrdi da umjetnost ne postoji, nego da postoji samo čovjek. Umjetnost je za njega način čovjekova postojanja. Svakako viši stupanj življenja.

*

Slikarstvo je za mene uvijek odraz radosti življenja. Teško da bi mi slikanje moglo biti profesija, ali način življenja svakako. Ne mogu zamisliti serijsko pravljenje slika kao ni serijsko pisanje knjiga. Netko bi mi sada rekao da se od nečega mora i živjeti. Hm, ne živi se samo od novca.

*

Velika retrospektivna izložba Pieta Mondriana u Grand Palaisu. Opčinjeno stojim pred njegovim *Crvenim stablom*, naslikanim oko 1910. Razbarušena krošnja u silovitim ritmovima poput čovjeka koji se otima svojoj sudbini. Tko bi rekao da će se na kraju ta bujnost ritmova svesti na svega nekoliko ravnih crta u pravokutnim odnosima s trima osnovnim bojama? Mondrian me u svom dramatičnom traženju univerzalnog smisla, što ga je dovelo do čiste likovnosti neoplasticizma, podsjeća na kartuzijanca koji je bogatstvo životnih oblika sveo samo na molitvu i meditaciju.

Da Mondrian nije umro, posjetila bih ga makar morala putovati na kraj svijeta. Moj najomiljeniji slikar! Metafora mojih htijenja.